

Mirkomil ATAVULLAYEV,
O'zbekiston Milliy universiteti dotsenti, PhD
E-mail: atavullaev_m@nuu.uz
Dilnoza NABIYEV,
O'zbekiston Milliy universiteti magistranti

Dotsent D.Bozorov taqrizi asosida

THE IMPACT OF SPIRITUAL AND MORAL PROGRESS ON THE STATE'S DOMESTIC AND FOREIGN POLICIES

Annotation

In every period of society, its development and stability depend not only on economic achievements but also on the spiritual and moral maturity of its citizens. Spirituality and moral education manifest themselves as the primary force governing society and forming its solid foundation. This article analyzes the impact of spiritual and moral development on Uzbekistan's domestic and foreign policies. It is emphasized that in domestic policy, attention is given to the rule of law, the fight against corruption, and moral principles in youth education. In foreign policy, the main focus is on developing harmonious neighborly relations, religious tolerance, and international cooperation.

Keywords: Moral values, social protection, education and upbringing, corruption, domestic policy, spirituality, national identity, rule of law, foreign policy, international cooperation.

ВЛИЯНИЕ ДУХОВНОГО И НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ НА ВНУТРЕНнюю И ВНЕШнюю ПОЛИТИКУ ГОСУДАРСТВА

Аннотация

Развитие и стабильность общества в каждый период зависят не только от экономических достижений, но и от духовного и нравственного совершенствования его граждан. Духовность и нравственное воспитание проявляются как основная сила, управляющая обществом и составляющая его прочный фундамент. В данной статье анализируется влияние духовного и нравственного развития на внутреннюю и внешнюю политику Узбекистана. Отмечается, что во внутренней политике уделяется внимание верховенству закона, борьбе с коррупцией и нравственным принципам в воспитании молодежи. Во внешней политике основной акцент делается на развитии добрососедских отношений, религиозной толерантности и международного сотрудничества.

Ключевые слова: Нравственные ценности, социальная защита, образование и воспитание, коррупция, внутренняя политика, духовность, национальная идентичность, верховенство закона, внешняя политика, международное сотрудничество.

MA'NAVIIY VA AXLOQIY TARAQQIYOTNING DAVLATNING ICHKI VA TASHQI SIYOSATIGA TA'SIRI

Annotatsiya

Jamiyatning har bir davrida uning taraqqiyoti va barqarorligi nafaqat iqtisodiy yutuqlar, balki fuqarolarining ma'naviy va axloqiy kamolotiga ham bog'liqdir. Ma'naviyat va axloqiy tarbiya jamiyatni boshqaruvchi va jamiyatning mustahkam poydevorini tashkil etuvchi asosiy kuch sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur maqolada ma'naviy va axloqiy taraqqiyotning O'zbekistonning ichki va tashqi siyosatiga ta'siri tahlil etilgan. Ichki siyosatda qonun ustuvorligi, korrupsiyaga qarshi kurash va yoshlar tarbiyasida axloqiy tamoyillarga e'tibor berilgani ta'kidlangan. Tashqi siyosatda esa ahil qo'shnichilik munosabatlari, diniy bag'rikenglik va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga asosiy e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy himoya, korrupsiya, ichki siyosat, ma'naviyat, milliy o'zlik, qonun ustuvorligi, ta'lim va tarbiya, tashqi siyosat, xalqaro hamkorlik.

Kirish. So'nggi yillarda O'zbekistonning ichki va tashqi siyosatida millatlararo hamjihatlik, iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy adolatni ta'minlash, mamlakatimizning xalqaro maydondagi nufuzini oshirish, qo'shni davlatlar bilan munosabatlarni yaxshilash va davlatlararo hamkorlikni rivojlantirish borasida bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, mazkur yo'nalishlarda jamiyatning ma'naviy va axloqiy taraqqiyotini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilishi natijasida davlatning ichki va tashqi siyosatda sezilarli o'zgarishlarga erishildi. Mazkur amalga oshirilayotgan jarayonlar davlat boshqaruvini yaxshilash, jamiyatda o'zaro ishonchni mustahkamlash va milliy qadriyatlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynamoqda.

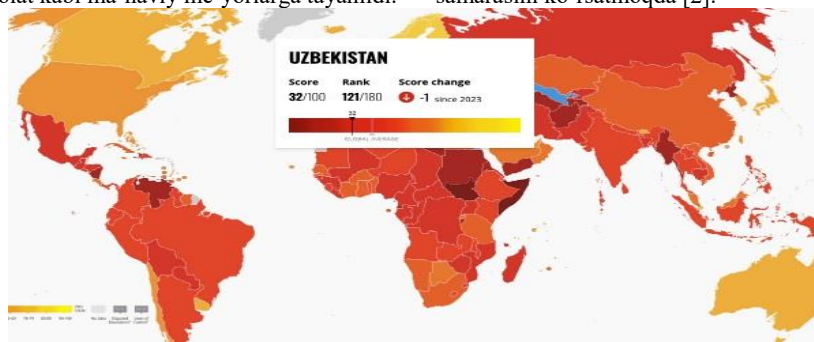
Ayni paytda yurtimizda qonun ustuvorligini ta'minlash hamda fuqarolarning shaxsiy mas'uliyatini oshirish borasida olib borilayotgan siyosat fuqarolarda qonunga hurmat

va mas'uliyat tuyg'usini shakllantirishga xizmat qilmoqda. 2017-yilda boshlangan "Xalq bilan muloqot" tashabbusi davlat rahbariyati va xalq o'rtasida ochiq munosabatlarni o'rnatdi. Mazkur jarayonni ta'minlashda adolat, halollik va o'zaro hurmat kabi axloqiy me'yorlar asos qilib olindi [1].

Shu bilan birga, "Mahalla" institutining faoliyatini qayta tiklash va uni ma'naviy tarbiya markaziga aylantirish ham qonun ustuvorligini ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda. Mahallada yoshlarni vatanparvarlik, mehr-oqibat va qonunga rioya qilish ruhida tarbiyalashga qaratilgan tadbirlar jamiyatda ijtimoiy tartibni saqlashga yordam berishi bilan birga, hududlarda jinoyatchilik darajasining pasayishiga hamda fuqarolarning davlat siyosatidagi faol ishtirokini oshirmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilish O'zbekistonning ichki siyosatida korrupsiyaga qarshi kurashda muhim omil bo'ldi.

So'nggi yillarda davlat rahbariyati tomonidan korrupsiyaga qarshi keskin kurash siyosati olib borilmoqda. Bu esa o'z navbatida xalqqa xizmat qilishni axloqiy burch deb biladigan yangi boshqaruv tizimini shakllantirdi. Bu borada davlat xizmatchilarining ochiq tanlov asosida ishga qabul qilinishi va ularning faoliyatini doimiy monitoring qilish tizimini joriy etishda halollik va adolat kabi ma'naviy me'yorlarga tayanildi.

Tadqiqot metodologiyasi. Xalqning davlatga ishonchini ortishi esa iqtisodiy islohotlar va infratuzilma loyihalarini amalga oshirishda ijobiy natijalar berdi.

Ta'kidlash o'rinliki, barcha sohalar singari O'zbekiston ichki siyosatida ta'lim va tarbiyaga katta e'tibor qaratilmoqda. Bunda ma'naviy qadriyatlarga asoslangan tamoyillar asosiy yo'naltiruvchi kuch bo'lmoqda. 2019- yilda qabul qilingan "Ma'naviyat va ma'rifat to'g'risida"gi qonun yosh avlodni vatanparvarlik, axloq normalari va milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashni davlat siyosatining asosiy tamoyillariga aylantirdi. Jumladan, maktablarda "Ma'naviyat soatlari" joriy etilib, unda o'quvchilarga o'zbek xalqining tarixiy qahramonlari – Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi va boshqa shaxslar misolida vatanparvarlik, shaxsiy mas'uliyat va adolat tuyg'usi singdirilmoqda.

Bundan tashqari, "Yoshlar siyosati" doirasida millionlab yoshlarni ish bilan ta'minlash va ularni ma'naviy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllantirishga qaratilgan loyihalar amalga oshirildi. 2024- yilda "Yoshlar – kelajak bunyodkorlari" dasturi orqali 500 mingdan ortiq yoshlar munosib ish o'rinlari bilan ta'minlandi. Bu dastur nafaqat iqtisodiy barqarorlikni oshirdi, balki yoshlarda vatan oldidagi mas'uliyat tuyg'usini ham kuchaytiradi [3]. Shu bilan birga, aholisining deyarli yarmi yosh avlod vakillari bo'lgan Markaziy Osiyo uchun yoshlar va ularning salohiyatini ro'yobga chiqarish masalasi ayniqsa dolzarb ahamiyatga ega ekani prezidentimiz tomonidan xalqaro maydonlarda ko'p bora ta'kidlandi. Shu munosabat bilan, O'zbekiston Prezidenti tashabbusi bilan ushbu sohada hamkorlikni kuchaytirish maqsadida yaqinda Markaziy Osiyo davlatlari tomonidan Yoshlar siyosatining umumiy yo'nalishlari haqidagi bitim imzolandi. Bu sohada Birlashgan Millatlar Tashkiloti va uning ixtisoslashgan tuzilmalari bilan samarali hamkorlik o'rnatish maqsadida prezidentimiz tomonidan Markaziy Osiyo yoshlarini rivojlantirishga ko'maklashish bo'yicha ishchi guruh tashkil etish va uning doirasida "Markaziy Osiyo yoshlarining kun tartibi – 2030" dasturini ishlab chiqish taklif etildi [4].

Qayd etish joizki, ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish dasturlari doirasida ma'naviy taraqqiyot O'zbekiston ichki siyosatida ijtimoiy adolatni ta'minlashda ham muhim rol o'ynamoqda. Bu borada "Obod qishloq" va "Obod mahalla" dasturlari orqali qishloq hududlarida infratuzilmalarni yaxshilash, aholining yashash sharoitlarini yaxshilash borasida bir qator islohotlar amalga oshirildi. Mazkur dasturlar xalqimizning axloqiy me'yorlaridan biri bo'lgan aholining ijtimoiy zaif qatlamiga yordam berish va jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlashga asoslandi [5]. Dastur doirasida, 2022- yilda ushbu dasturlar doirasida 4 mingdan ortiq qishloq va mahallalarda suv, elektr va gaz

Buning natijasida O'zbekiston Transparency International reytingining "Korrupsiyani qabul qilish indeksi"da o'z o'rnini muntazam yaxshilab bormoqda. Natijada mamlakatimiz 180 ta davlat orasida 2016-yilda 156-o'rinni egallagan bo'lsa, 2024-yilda 121-o'ringa ko'tarildi. Bu esa ma'naviy qadriyatlarga asoslangan siyosatning davlat boshqaruvidagi samarasini ko'rsatmoqda [2].

ta'minoti yaxshilanishi natijasida millionlab fuqarolarning hayot kechirish darajasi yaxshilandi. Shuningdek, "Temir daftar" tizimi joriy etilib, ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalar davlat tomonidan qo'llab-quvvatlandi. Bu tashabbus davlatning xalqqa xizmat qilishdagi ma'naviy mas'uliyatini aks ettirishi bilan birga, jamiyatda birdamlikni mustahkamladi. Natijada, aholi orasida ijtimoiy noroziliklar kamayib, ularning davlat siyosatining qo'llab-quvvatlash darajasi ortdi.

Shu bilan birga, O'zbekiston ichki siyosatida ma'naviy taraqqiyot milliy o'zlikni saqlash va madaniyatni targ'ib qilishda ham muhim omillardan biri sanaladi. So'nggi yillarda davlat tomonidan o'zbek tili, adabiyoti va san'atini targ'ib qilishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu borada, Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur asarlarini o'qish va targ'ib qilish bo'yicha milliy dasturlar joriy etildi. Bu jarayon yoshlarda o'z xalqining boy ma'naviy merosiga hurmatni oshirish bilan birga ularni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga o'z hissasini qo'shmoqda. Shu o'rinda, bir qator omillar ma'naviy va axloqiy taraqqiyotni ta'minlashda O'zbekiston tashqi siyosatiga o'z ta'sirini ko'rsatmoqda.

Xususan, O'zbekistonning tashqi siyosati mamlakatning mustaqillikdan keyingi davrda o'z rivojlanish yo'lini tanlash, milliy manfaatlar va xalqaro hamjamiyatda o'z o'rniga ega bo'lishga asoslandi. So'nggi yillarda ma'naviy va axloqiy taraqqiyotga qaratilgan e'tibor O'zbekistonning tashqi siyosatida ham o'z aksini topmoqda. Bu jarayon mamlakatning xalqaro maydondagi pozitsiyasini mustahkamlash, qo'shnilar bilan munosabatlarni yaxshilash va global hamkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynadi.

Markaziy Osiyo davlatlari bilan ahil qo'shnichilik va o'zaro hamkorlik siyosati doirasida O'zbekistonning ma'naviy taraqqiyotga qaratilgan islohotlar, xususan, adolat, o'zaro hurmat va milliy birdamlikka urg'u berishi tashqi siyosatda qo'shni davlatlar bilan munosabatlarni yaxshilashga asos bo'ldi. 2016-yildan keyin davlat rahbari tomonidan amalga oshirilayotgan pragmatik siyosatga ko'ra, Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan do'stona aloqalarni rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilandi. Davlatimiz rahbari O'zbekiston bundan buyon ham Markaziy Osiyoda yaxshi qo'shnichilik, barqarorlik, o'zaro hamkorlik va rivojlanish muhitini mustahkamlash yo'lidan qat'iy borishini qayd etdi.

Mazkur yondashuv o'zbek xalqining qadimiy ma'naviy qadriyatlari bo'lgan mehmondo'stlik, ahil qo'shnichilik va tinchliksevarlikka asoslandi. Bu borada O'zbekiston Qirg'iziston va Tojikiston bilan chegaraviy nizolarni hal qilishda faol diplomatiya yuritdi. 2017-2018 yillarda Qirg'iziston bilan davlat chegaralarini delimitatsiya qilish bo'yicha kelishuvlarga erishildi, shuningdek, Tojikiston bilan suv resurslari va chegara masalalarida muzokaralar muvaffaqiyatli yakunlandi [6]. Bu jarayonda O'zbekistonning

axloqiy pozitsiyasining ilgari surilishi natijasida o'z manfaatlarini qo'shnilarining farovonligi bilan muvozanatlashtirishda muhim rol o'ynadi. Natijada, mintaqa davlatlari orasida o'zaro ishonch oshdi va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida maslahatlashuv uchrashuvlari doirasida muntazam ravishda sammitlar, uchrashuvlar tashkil etildi.

Ma'lumki, Markaziy Osiyo mintaqasi jahon ilm-fani rivojiga beqiyos hissa qo'shgan, islomni ilm-ma'rifat va tinchlik dini sifatida namoyon etgan. Al-Xorazmiy, Beruniy, Ibn Sino, Imom Buxoriy, Mirzo Ulug'bek, Alisher Navoiy singari ulug' alloma va mutafakkirlar vatani sanaladi. Shunday buyuk olimlarning boy merosini o'rganish, islomning asl insonparvarlik mohiyatini chuqur ochib berish maqsadida 2024- yil O'zbekistonda "Islom – tinchlik va ezgulik dini" mavzusida xalqaro konferensiya o'tkazish tashabbusi davlat rahbari tomonidan ilgari surildi [7].

Shu bilan birga, jahon miqyosida dinlararo bag'rikenglik va hamjihatlik g'oyalarini keng targ'ib etish maqsadida O'zbekistonda YUNESKO shafeligida Dinlararo mulot va bag'rikenglik xalqaro markazini tashkil etishni taklif qilindi. Ta'kidlash joizki, islom dini bizni ezgulik va tinchlikka, asl insoniy fazilatlarni asrab-avaylashga da'vat etadi. Markaziy Osiyo Uyg'onish davrining ko'plab yorqin namoyandalarning islom va jahon sivilizatsiyasiga bebaho hissa qo'shgan. Ana shunday buyuk allomalardan biri Imom Buxoriy o'z ahamiyatiga ko'ra islom dinida Qur'oni karimdan keyingi muqaddas kitob hisoblangan "Sahihi Buxoriy"ning muallifi sifatida butun dunyoda tan olingan. Bu ulug' zotning g'oyat boy merosini asrab-avaylash va o'rganish, ma'rifatli islom to'g'risidagi ta'limotini keng yoyish maqsadida Samarqand shahrida Imom Buxoriy nomidagi Xalqaro ilmiy-tadqiqot markazini tashkil etish rejalashtirilgan.

- **Tahlil va natijalar.** Yuqorida amalga oshirilgan ishlarning mantiqiy davomi sifatida, prezidentimiz tomonidan BMT Bosh Assambleyasining "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" deb nomlangan maxsus rezolyutsiyasini qabul qilish taklif etildi. Mazkur hujjatning asosiy maqsadi barchaning ta'lim olish huquqini ta'minlashga, savodsizlik va jaholatga barham berishga ko'maklashishdan iborat. Ushbu rezolyutsiya bag'rikenglik va o'zaro hurmatni qaror toptirish, diniy erkinlikni ta'minlash, e'tiqod qiluvchilarning huquqini himoya qilish, ularning kamsitilishiga yo'l qo'ymaslikka ko'maklashishga qaratilgan. Ushbu rezolyutsiya xalqaro

hamjamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlandi va O'zbekistonning tinchliksevar imijini mustahkamladi [8].

Ma'naviy va axloqiy qadriyatlar O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatida ham o'z aksini topmoqda. Mamlakat o'z sheriklari bilan adolatli va o'zaro manfaatli hamkorlikni rivojlantirishga e'tibor qaratmoqda. Bu borada, Xitoyning "Bir makon, bir yo'l" tashabbusi doirasida hamkorlik qilishda mamlakatimiz nafaqat o'z iqtisodiy manfaatlarini ko'zlab, balki mintaqadagi boshqa davlatlar uchun ham tranzit yo'laklari va infratuzilma imkoniyatlarini ochmoqda. Bu kabi axloqiy yondashuv natijasida hamkorlikda umumiy manfaat ko'rish bilan birga, Xitoy, Rossiya va Yevropa Ittifoqi kabi yirik davlatlar va ittifoqlar bilan munosabatlarni mustahkamlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, O'zbekistonning Turkiya va Ozarbayjon bilan iqtisodiy va madaniy aloqalarni rivojlantirishi ham ma'naviy asosga ega. Ikki xalq o'rtasidagi umumiy tarixiy va ma'naviy meros, turkiy xalqlarning birligi, islomiy qadriyatlar tashqi siyosatda mustahkam zamin bo'lmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, oxirgi besh yilda uch davlat o'rtasidagi tovar ayirboshlash hajmi qariyb 45 foizga o'sdi va 2024- yilda 3,2 mlrd. AQSh dollarini tashkil qildi. Investitsion hamkorlik ham muvaffaqiyatli rivojlanmoqda. O'zbekistonda Turkiya va Ozarbayjon kapitali ishtirokidagi 2100 ta korxona faoliyat ko'rsatmoqda, bu 2020-yilga nisbatan 2,5 barobar ko'pdir. Ayni paytda Turkiya va Ozarbayjonda O'zbekiston sarmoyasi ishtirokidagi 577 ta qo'shma korxona muvaffaqiyatli faoliyat yuritmoqda [9].

- **Xulosa va takliflar.** Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning qonun ustuvorligini ta'minlash, korrupsiyaga qarshi kurashish, ta'lim jarayonlarida ma'naviy-axloqiy tarbiya usullarini qo'llash, ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish, milliy o'zlikni anglash, shu bilan birga, ahil qo'shnichilik munosabatlari, xalqaro maydonda davlatning imijini oshirish borasidagi sa'y-harakatlari, iqtisodiy hamkorlikda adolatli yondashuv, madaniy diplomatiya bularning barchasi mamlakatning ma'naviy qadriyatlariga asoslanadi. O'zbekistonning so'nggi yillardagi tashqi siyosatdagi muvaffaqiyatlari shuni ko'rsatadiki, axloqiy me'yorlarga tayangan davlat xalqaro maydonda ishonchli sherik va barqaror hamkor sifatida tan olindi.

ADABIYOTLAR

1. Artiqlbayev O.S., Turdimuratov Y.A. Yangi O'zbekiston tarixi (o'quv qo'llanma). Toshkent. "Zamon poligraf". 2023 y. B-85.
2. O'zbekiston Korrupsiyani qabul qilish indeksida 121-o'rinni egalladi. Gazeta. URL: <https://www.gazeta.uz/oz/2025/02/11/transparency-international/>.
3. Zokirjon Ergashevich Suyarov Z.E., Axmedov A.O., Ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish va gumanizatsiyalashtirish dolzarb muammo sifatida. Impact factor journal. 2025. B-15.
4. O'zbekiston Prezidenti BMT Bosh Assambleyasining 78-sessiyasida nutq so'zladi. URL: <https://president.uz/oz/lists/view/6679>.
5. "Aholining ijtimoiy zaif qatlami bandligini ta'minlashni rag'batlantirishning tashkiliy chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 11-iyundagi PQ-3782-son qarori.
6. Qirg'iziston bilan chegarani delimitatsiya va demarkatsiya qilish masalasi muhokama qilindi. URL: <https://kun.uz/40829508?q=%2F40829508#!>.
7. Islom – tinchlik va ezgulik dini. URL: https://uza.uz/oz/posts/islom-tinchlik-va-ezgulik-dini_657760.
8. O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida nutq so'zladi. URL: <https://president.uz/oz/lists/view/1063>.
9. O'zbekiston, Turkiya va Ozarbayjon hamkorlik formatini butunlay yangi bosqichga ko'tarmoqda. URL: <https://gov.uz/oz/news/view/34528>.